

ДЕЦА У ХОЛОКАУСТУ*

Разред: виши разреди основне, односно нижи разреди средње школе

Циљеви часа:

- Утврђивање појма Холокауста, временских и територијалних оквира, актера
- Разумевање трагичних догађаја и личних судбина за време трајања Холокауста
- Разумевање универзалности људске патње у овом периоду кроз анализу различитих сведочења деце из овог периода
- Подстицање интересовања ученика за ову тему користећи различите текстове, слике, фотографије
- Промовисање солидарности и хуманости универзалних људских вредности

Исход часа:

- ученици су усвојили појам Холокауста, разумели су узроке и последице догађаја
- ученици разумеју и користе различите историјске изворе и приступају им критички
- ученици су схватили улогу свих актера – жртве, починиоца и пасивних посматрача
- ученици схватају преузимање одговорности појединца и институција

Време реализације: два часа (блок настава, могућа корелација са грађанским васпитањем, наставом књижевности)

Методе рада: рад на одабраним историјским изворима, анализа фотографија, слика, карте, дијалошка, комбинована метода

Облик рада: фронтални, групни, комбиновани

Наставна средства:

- карте (окупиране Европе, карта гета, логора у Другом светском рату)
- панои
- флип чарт табле
- текстови – сведочења

* Ова тема је у облику радионице реализована на семинару „Холокауст у настави историје“.

Литература :

- Семинар о Холокаусту – Зборник радова, Нови Сад, 2009.
- Холокауст у настави, Приручник за наставнике, Меморијални музеј Холокауста, САД, март 2003.
- Кључни појмови за крај обавезног образовања, Београд, 2008.
- Три генерације говоре, Јеврејска општина Нови Сад, јануар 2009.
- Историјска читанка 4, Модерна историја југоисточне Европе, Други светски рат,
- Просветни преглед, Београд, 2005.
- To Bear Witness, Holocaust Remembrance at Yad Vashem www.yadvashem.org/education/Serbian/ceremony.htm

Активности наставника:

- припрема материјал за час
- даје прецизна упутства ученицима у вези са активностима на часу
- припрема потребна наставна средства
- контролише ток часа, усмерава дискусију, поставља питања, записује запажања на таблу

Активности ученика:

- слуша упутства за рад, одговара и поставља питања
- учествује у раду групе
- размењује мишљења, анализира, посматра, уочава, закључује
- примењује раније стечена знања

Структура часа:

Уводни део часа: наставник упознаје ученике са темом часа, објашњава појам Холокауста, даје упутства за рад.

Главни део часа: анализа извора, читање и тумачење текстова, записивање емоција, дискусија.

Завршни део часа: формирање закључака, анализа записаног, изношење личних ставова и мишљења.

Ток часа

I

Ученици седе у полукругу, наставник се обраћа свима, фронтално. Подсећа да су на претходним часовима обрађене наставне јединице у вези са појавом тоталитарних система у Европи између два рата и у вези са успоном фашизма у Немачкој. Истиче да ће се на данашњем часу изучавати тема Холокауста. **Наставник објашњава појам Холокауста који је истакнут на видео биму или хамеру и дефинише циљ часа: кроз личне**

судбине у време Холокауста схватити трагику дешавања. Ученици добијају упутства у вези са начином рада и анализом извора на часу.

II

Наставник уводи ученике у време и начин живота у Немачкој пре 1933. године, истичући да је до тада текао нормалан живот за све припаднике немачког друштва и да и поред постојећих антисемитских и расних предрасуда у појединим круговима немачког друштва, није било проблема за Јевреје у Немачкој.

Нека питања која наставник може поставити ученицима су: Шта је то што чини нормалан, свакодневни живот за све припаднике једног друштва? По чему би се могло закључити да у неком друштву нема подвојености и подела на расној или верској основи?

Наставник показује пано на којем је приказана синагога у Берлину двадесетих година двадесетог века са јеврејском популацијом испред ње. У циљу дискусије са ученицима може поставити следећа питања:

Како вам изгледа квартал у којем се налази синагога? Да ли је она нека неугледна, мала зграда? Како изгледају људи испред ње? Да ли се на основу њиховог изгледа, облачења може закључити које су вере или порекла? На основу њиховог изгледа, да ли можемо да закључимо ком друштвеном слоју они припадају? Да ли они изгледају као да им је нелагодно, или слободно шетају, стоје и разговарају? Шта закључују о Јеврејима на основу ове дискусије?

Напомена за наставнике:

Закључак до којег наставник/ца треба да дође са ученицима је да се Јевреји ни по чему визуелно не разликују од Немаца, да слободно одлазе у своје храмове, да је синагога импозантна зграда у богатијем делу Берлина и да све изгледа потпуно нормално и уобичајено.

III

Оваква слика и утисци ученика потврђују се сведочењима поједине јеврејске деце која причају о тим временима и том периоду свог живота, наглашавајући да је њихово одрастање текло нормално у доброј атмосфери и саживоту са немачким сународницима друге вере. Наставник дели текстове сведочења групама које имају задатак да их прочитају и за себе забележе кључне речи које одсликавају расположење и атмосферу у текстовима које читају.

1. Мириам Јавах, 14 година:

Били смо јојила јородица која је живела безбрижно, тихо и рутински. Сви смо се родили у Бјалистоку, генерација за генерацијом, окружени пријатељима, суседима и познаницима. Године мој детињства и детињства моје сестре Соњеле текле су веома мирно.

2. Хана Дејвидсон, 14 година:

Након што бих најисала домаћи задатак играла бих се са луткама које сам користио као манекенке. Облачила бих им хаљине које сам сама дизајнирала и сашила. Читање је било моја омиљена занимација. Похађала

сам балет, а зими ишла на клизање. Док сам клизала, често сам замисљала себе као познату клизачицу која наступа пред бројном публиком.

3. Норберт Рип:

Било ми је пет година када сам доживео најважнију операцију црева. Након операције, која је обављена у нашој левој месној католичкој болници, уследиле су компликације. Моје медицинске сестре (све су биле часне сестре) биле су љубави и бриге. Ускоро су све медицинске сестре у болници сваког дана долазиле да ме обиђу, а знао сам да ме саопштењу и у својим молитвама.

Доктор Остерман је био истакнути месни хирург. Он је извршио хируршку операцију моје левој цреви. Болницу сам најчешће чекао четири седмице после операције, а родитељи и часне сестре су ме убедили да дуго живи његовим супериорним способностима.

Ван-Ајкел је омањи брат, иако га је пре или касније сваког могао срећети на улици. Током наредне године или године и ја срео сам доктора Остермана три или четири пута на улици. Поздрављао сам га са љубавним поштовањем речима – „Guten Morgen” или „Guten Tag”. У данашње време не припадајемо много вредности поздравима. У то време и у том месту било је крајње неважњиво ирисати људе...

Након прочитаних текстова, наставник може поставити следећа питања:

Да ли се читајући ове текстове може закључити да се ради о јеврејској деци? Да ли се њихове игре, жеље, планови, свакодневица разликују од неких других само зато што су Јевреји? Шта је то чега се та деца сећају из тог периода свог живота? Да ли се види из текста да њихове породице припадају дуго тим срединама у којима живе? У каквим су односима са својим комшијама, околином? Зашто је потребно нагласити да су медицинске сестре биле углавном часне сестре? Да ли је њихов однос према јеврејском дечаку био другачији зато што је он друге вере? Какав је био однос лекара Немца према дечаку? Да ли је постојало узајамно поштовање и људно понашање међу становницима тог немачког насеља? Да ли је све личило на нормалан однос међу људима?

Представници група читају кључане речи које изражавају емоције и расположења деце, наставник их бележи на таблу.

IV

Затим наставник истиче да се све мења доласком Хитлера на власт и доношењем низа закона којима се Јевреји у Немачкој и другим земљама под немачком управом дискриминишу (наставник подсећа да су о овоме већ говорили и ученици знају на које време и које законе се наведено односи).

Наставник илуструје горе наведено, дајући ученицима да прочитају на глас уредбе које се односе на положај Јевреја у Србији, Бугарској, Румунији, а које су донете на основу Закона о заштити немачке крви и части (текстови уредби налазе се у прилогу 1–4).

Предлог питања којима се може подстаћи дискусија са ученицима, после читања ових историсјких извора су: какве су последице оваквих закона и уредби? Како се осећају људи на које се они односе? По ком критеријуму се сада људи у Немачкој деле? Да ли су они и даље равноправни житељи Немачке? Какве догађаје изазива овакав третман Јевреја?

Наставник може позвати ученике да наведу примере које су учили: Кристална ноћ, забрана склапања бракова између Јевреја и Немаца, отпуштања из службе, и слично, а могу се и заједно анализирати постери на којима је синагога са почетка приче у пламену; нацистичка пропаганда у школама, панони на којима су приказана деца која цртају на табли анти-семитске и нацистичке симболе, транспаренти који позивају на бојкот јеврејских радњи, изломљени излози и опљачкане јеврејске радње, уплашени јеврејски дечак наспрам малог Немца који поносно стоји у нацистичкој униформи поред Хитлера, смотра немачке војске...

Напомена за наставнике:

Наставник истиче да се ови догађаји сматрају почетком Холокауста а да су последице формирање гета, прогони, одузимање имовине, одвођење у логоре, убијање јеврејске популације. Истиче да већинско становништво неће реговати на сва та дешавања, углавном из страха и јаке пропаганде и нацистичке кампање. Наставник може истаћи и примере пожртвованости и хуманости људи који су ризиковали свој живот да би помогли угроженима и прогоњенима.

V

Наставник поново дели материјал за читање групама и тражи од њих да након прочитаног текста одговоре на питања: каква осећања, расположење, доминирају у овим текстовима? Како се деца осећају у овим околностима? Да ли су свесна промене у њиховим животима? Да ли је и даље све исто у њиховој породици? За чиме они чезну, шта им недостаје из прошлих времена? Какве страхове имају? Да ли су ово нека универзална осећања, можемо ли се замислити у њиховој ситуацији, осетити то што су они осећали тада?

1. Наставак приче Норберта Рипа:

Након мој последњеј сусрећи са доктором Осјерманом родитељи су ми једној дана рекли да он ЗАХТЕВА да ја више не јоздрављам на улици. Рекао им је да је сувише срамотно јоздрављати се са јеврејским дечаком – чак и ако је јо само шестогодишњак, а јри јоме и сићушан за своје јодине.

2. Мира Хербст Ген:

Небо је јоко високо! Небо барујно јлаве боје над бесконачним свемиром у ојромним јросјрансјвима. Фарма се куја на сунцу. Пјице цвркућу, кокошке јшумарају јравнајим јролазима. Све јоо видим кроз мајушну рују на сламнајом крову јојкрвља. Ту изнад амбара крили смо се од смрји. Просјорија је јрејријана зајо шјо смо се налазили иза лажној сламнајој зида на јојкрвљу, јде смо имали зашјију од очију које нису

смеле да нас виде. Мало је скрочишиће, моју да доћакнем зигове, моју да додирнем косу сћрану крова. Ако бих љружила руку кроз ружицу, да ли бих моћла да додирнем свемир? Шайаћом разјоварамо заћо шћо је мој ћлас сувише велик за љросћор у којем не смеју да нас оћкрију.

Хћела бих да љолећим у небо, да осећим слободу свемира, далеко од малих месћа и шайаћа. Пићам мајку, која је љоред мене, зашћо љилићи моју слободно да ћрче љо дворишћу, а ми морамо да се кријемо очи су јој љуне суза – и све ми је јасно. Хћела бих да сам љиле да слободно ћрчкарам љо ћравнаћим сћазама.

3.

Шесћ ми је ћодина, а свећ није љријайћелски насћројен... Сећам се... воз љун буке, људи, љрћљаћа. Осећам се ћоћово скрхана у маси. Не знам куда идемо, да ли неће иде је безбедније, или оћећ бежимо? Мајка и ја смо раздвојене свећином људи на возу. Видим је како сћоји између два ваћона, али не може да доће до мене. Покушавам да доћрем до ње, али сам изћубљена међу лакћовима. Шћа ако исћадне између ћа два ваћона? Шћа ако је на следећој сћаници изћура из ваћона маса? Шћа ако, након шћо сам изћубила оца, изћубим и мајку? Шћа ако... љокушавам да одржим конћакћ љоћледом са њом док ћлачем и видим одраз моћ бола на њеном лицу.

4. Лора Баер:

Људи ћврде да су каћацићећи љећоћоднишећ дећећа оћраничени, али сам сићурна да схваћам да се наша љородична сћћуација мењала... Некада удобан дом у Вауверман улици, мирној улици у Амстердаму иде смо сћановали од моћ роћења 1938. ћодине, више није био сићуран... Једноћ дана ћоком 1943. ћодине, Елса Изаакс, хришћанка, љојавила се у нашем сћану да ме одведе од родићеља. Објаснили су ми само краћко, љо свој љрилици да бих се шћо маће секирала. Мајка је ућушила сузе и брзо ме ћоћло обукла ћоворећи ми да више не смем да ћоворим да се љрезивам Баер. Зашћо ми је ћо ћоворила. Можда су хћели да ме се оћарасе и да ме никада више не виде у живоћу? Ако имам друћо љрезиме, нико неће знаћи да сам им љрићадала. Слали су ме од куће. Они ће остайћи заједно, али више нису хћели да ја будем са њима. Ућозорила ме је да никада не смем да сћоменем да сам Јеврејка. Искрено, нисам знала шћа ћо значи љошћо моји родићељи никада нису одлазили у синаћоћу. Нишћа ми више нису рекли. Оћац ме је љоћајно љоћледао, али ме није љољубио нићи заћрлио. Можда су мислили да ће љољубац или заћрљај оћкрићи њихова сћварна осећања и бојазни и да ће ме ће емоције љресћрашићи. Али њихова чудна ћућљивосћ и уздржаносћ су ме смушиле и засћрашиле. Одувек сам мислила да ме родићељи мноћо воле. То су ми увек ћоворили кад су ме ћрлили и љубили. Изненада се све љроменило! Нешћо сћрашно се доћаћало! Морам да одем са овим сћранцем, а оћац и мајка не чине нишћа да је заусћаве или да ми објасне разлој за ћо. Мислила сам да сам нешћо сћрашно урадила: Можда нисам добро средила собу, или нисам сћавила ићрачке на месћо. Можда сам ћражила од родићеља да ми љоклањају љревише љажње? Била сам неваљала девојчица. Али у љрошлосћи су ми увек оћрашићали. Зашћо не оћрашићају сада?

Напомена за наставника:

Један од могућих закључака наставника може бити да су ова деца чија су сведочења ученици читали имала срећу да преживе Холокауст, али да су многи имали трагичну судбину. Затим показује карту Европе са назначеним концентрационим логорима и наводи колико је људи у њима било заточено и страдало. Посебно се наглашава да је милион и пет стотина хиљада деце настрадало у Холокаусту.

VI

Међутим, и деца која су преживела Холокауст имала су великих потешкоћа да се врате у нормалан живот, јер све што им се дешавало у детињству, оставило је дубок траг на њихове емоције, породице, однос према свету и будућности.

Наставник позива ученике који желе да прочитају наглас сведочења. Остали слушају и записују кључна осећања и речи.

1. Лора Баер:

Нисам могла да будем ипак неискрена. Више нисам ништа осећала према њима. Рекли су ми да заборавим своје име и религију. Рекли су ми да их заборавим и никада нису рекли да се свега тога сећим када се буду враћили...ако се буду враћили. Нестали су из моје животице. Најусијили су ме без иједној јединој објашњења. И сада су се враћили без објашњења и очекивали зајрљај.

Али моје срце је припадало Корнелији, Оми и Па Шауџен које су се сипарале о мени две године. Иако сам била још јуни сипранац, прихваћиле су ме у свој дом. Сада су они моји родитељи.

2.

Мајка каже да их нисам препознала. Отац каже да им нисам прилазила, јер након свега, две године је веома дуго временски период. Нисам их зајрлила, кажу, зато што сам била сипидљива. Мајка ми је рекла да сам била једини разлог због којих су живели. Рекла је да не би моли да издрже да живе да нису свакој препреци током дана мислили на мене. Морала сам да разумем да су били присиљени да ме најусије, Боје зна да што нису хтели. Одвајање је било наша најбоља шанса да преживимо...Нису писали ништа комуницирали са мном зато што би то било превише опасно. Нисам веровала ни једној њиховој речи.

3. Рела Л. Фелдман

Једино сам деце, деце преживелих из Холокауста...Због онога што јесам, гледам на ње сипвари другим очима. Ја сам једино деце преживелих из Холокауста. Немам нећаке и нећакиње. Моја деца немају ујаке и тетке. У мојој души још ипак жудња за породицом, за нормалним члановима породице: деком, баком, теткама, ујацима, рођацима, сипрама, браћом. Није ушешно сазнање да су некада живели. Никада нисам ујознала ни једној од њих. Они су моји духови.

На крају, наставник чита текст који показује да је наставак живота и непрестана борба против зла неминовност.

Моја мајка је имала дују њлаву косу. Током бесконачних дана нашеј скривања ја бих је њлела у њлејеницу, расѡлићала и ојетѡ њлела. Она би ми ѡричала ѡриче – о дивним, храбрим ѡудима који су ѡсле ѡоѡа увек срећно живели. Без ичеѡа ојѡѡљивоѡ шѡо би нас уѡослило, ѡе ѡриче су разбукѡавале моју машѡу и исѡуњавале мој свеѡѡ ѡудима. Биле су ми ѡо и иѡрачке и друѡари за иѡру...Понекад, када данас ѡлеѡем ѡлејенице од дује ѡлаве косе моје кћерке овде у Америци ѡде није било раѡа, ѡде је наш дом ѡун музике и смеха, ѡде знам арому свеже скуване кафе и укусу врућих земички и ѡуѡера, сеѡим се ѡавана ѡде сам се крила са мајком – и све ѡо изѡледа ѡако далеко. Дубоко уѡијам боѡѡсѡѡѡ ѡѡх ѡренуѡака, исѡуњена сам миром и увек ѡомислим на изреку: ЖИВЕТИ ДОБРО ЈЕ НАЈБОЉА ОСВЕТА.

VII

У завршном делу часа, наставник са ученицима анализира кључне речи и емоције које су записали на табли, помоћу којих се тачно виде различити периоди из живота те деце и њихово прерано и болно одрастање, прелазак из периода нормалног, безбрижног живота у живот пун патње, неизвесности и страха. Све фотографије и панои који су коришћени током часа су такође изложени у учионици, од слика из предратног живота, до оних након ослобођења, тако да ученици имају и визуелни доживљај свега што је речено и анализирано.

Наставник показује на видео биму или компјутеру Музеј дечијих жртава у Јад Вашему и објашњава им поруку – запамтити име само једног настрадалог, недужног детета, довољно је да се ода пошта свим настрадалим и запамти да се тако нешто више никада не сме догодити.

ПРИЛОГ 1

Из бугарског Закона о заштити нације

(24.12.1940)

Члан 21

Лицима јеврејског порекла није дозвољено:

- а) да постану бугарски грађани; жене јеврејског порекла добијају држављанство својих мужева
- б) да бирају или да буду бирани, било на јавним изборима или на изборима за неко непрофитно удружење, изузев у случајевима када се избор врши у организацијама чији су чланови искључиво лица јеврејског порекла
- в) да заузимају службу у било којој државној, општинској или другој јавној власти – изузев у организацијама чији су чланови искључиво лица јеврејског порекла
- г) да склопе брак или да живе у конкубинату са лицима бугарског порекла; бракови лица јеврејског порекла и Бугара, склопљени пошто је овај закон ступио на снагу, сматрају се неважећим.

Члан 23

Лицима јеврејског порекла забрањено је да се убудуће насељавају у Софији.

Члан 24

Лицима јеврејског порекла није дозвољено да поседују или изнајмљују некретнине, ни лично, ни преко опуномоћеника, нити им је дозвољено да у селима, изузев пребивалишта, поседују икакве зграде.

Наредба војне команде, Београд

(25.4.1941)

Сви Јевреји настањени у Београду могу куповати животне намирнице и другу робу на трговима и пијацама свакога дана само од 10,30 часова надаље. Трговци им не смеју раније продавати.

На јавним чесмама и осталим местима где чекају у реду грађани, Јевреји се могу уврстити у ред тек пошто се остали грађани аријевци снабдеју са односним потребама.

Свима трговцима се забрањује, да повећаним ценама и уопште испод руке продају животне намирнице и другу робу Јеврејима.

Јевреји који се огреше о горњу наредбу казниће се до 30 дана затвора или новчаном казном до дин. 10.000. По оцени биће упућени и у концентрационе логоре. Истом казном биће кажњени и трговци поменути у члану 3 ове наредбе.

За изрицање казни по овој наредби надлежна је Полиција у Београду, односно њени квартави.

Наређено 25. априла 1941. године у Београду

Из румунске Уредбе о регулисању образовања Јевреја

(11.10.1940)

Члан 1

Јевреји су слободни да у оквиру приватног образовања организују властите основне и средње школе.

Члан 2

Јеврејске школе описане у претходном члану могу да запошљавају само јеврејске наставнике и да уписују само јеврејске ђаке.

Члан 3

Они чија су оба родитеља Јевреји или чији је отац Јеврејин, без обзира које вере, не могу да раде као наставници или административно особље и не могу бити прихваћени као ђаци или студенти у румунским основним и средњим школама, нити у високим школама, било државним или приватним, а ни у школама других хришћанских етничких заједница. Изузетно и у појединим случајевима, Министарство националног образовања,

ПРИЛОГ 2

ПРИЛОГ 3

културе и уметности може да одобри онима који су рођени од јеврејског оца који је прешао у хришћанство и мајке хришћанке другачијег етничког порекла да раде у приватним и професионалним хришћанским школама ако су крштени у хришћанску веру до друге године живота.

Ванбрачна деца имаће правни статус своје мајке...

Члан 5

Министарство националног образовања, културе и уметности отпустиће и уклонити све оне који одговарају одредбама члана 3 ове уредбе.

ПРИЛОГ 4

Извод из Наредбе војног заповедника у Србији која се односи на Јевреје и Цигане

(Београд, 31. 5. 1941.)

Члан 3

Јевреји су дужни обележити се. Они морају носити на левој руци жуту траку са натписом ЈЕВРЕЈИН

Члан 4

Јевреји не могу бити јавни службеници. Њихово уклањање из установа морају одмах да изврше српске власти.

Члан 5

Јеврејима не може бити дозвољено упражњавање праксе адвоката, лекара, зубног лекара, ветеринара и апотекара...Јеврејским лекарима и зубним лекарима се одузима пракса, у колико се не ради о лечењу Јевреја. На улазу у ординације мора бити истакнуто јеврејско порекло и забрана лечења Аријеваца.

Члан 6

За поправку ратом насталих штета постоји за Јевреје оба пола у старости од 14 до 60 година принудни рад.

Члан 7

Јеврејима је забрањено посећивање позоришта, биоскопа, места за разоноду сваке врсте, јавних купатила, спортских приредаба и јавних вашара...

Члан 8

Сваки Јеврејин мора да остане у свом стану од 20 до 6 часова...

Члан 9

Ко се успротиви одредбама ове Наредбе биће кажњен затвором и новчаном казном, или једном од ове две казне. У тешким случајевима казниће се робијом или смрћу.